Mihai Eminescu în viziunea lui Marco Cugno

Mihaela-Gabriela Păun
Universitatea din București, Doctorand, Școala Doctorală Litere

Abstract:
This paper is an extensive review and belongs to the literary field. In my opinion, the book "Mihai Eminescu „In laboratorul «Luceafărului»", by Marco Cugno, published at Bucharest University in 2014, is the most important appearance since 2000. The Romanian version is an edition of Mircea Anghelescu branded Romanian critic, who also writes a *Foreword.* In his analysis of the poem "Luceafarul", Marco Cugno explains a few problems: who is the protagonist of the poem, which is the identity of "Luceafărul" – Hyperion, what influence had the tale "Das Mdchen im goldenenGarten", by R. Kunisch in Eminescu's versification, which is the ratio reality-dream poem, that gives uniqueness to the eminescian language, as we appreciate the motric poem.

This edition states as valid principle "that the poet's relationship with folklore should be considered" according to his poetic lab". In this case, of "The Luceafar", the poet writes his own text and not one of a recreating an "authentic" folkloric material, though he has as a source a redesigned folk text.

Keywords: Mihai Eminescu, Cugno's vision, reality-dream, originality, poetic lab.

1. Introducere:

În opinia mea, monografia „Mihai Eminescu. În laboratorul «Luceafărului»" de Marco Cugno, publicată la Editura Universităţii din Bucureşti în 2014, este cea mai importantă apariție după anul 2000. Versiunea română este o ediţie îngrijită de criticul român de marcă Mircea Anghelescu, care îi scrie şi un „Cuvânt înainte". De asemenea, un rol important în apariția ediției românești au avut: Smaranda Bratu Elian, profesor la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine; Aurora Firța și Corina Anton, care au tradus textul din italiană; au contribuit şi profesorul Roberto Merlo, colaboratorul și succesorul lui Marco Cugno la catedra de Limba română a Universității din Torino, care a scris o „Introducere" amplu documentată; Bruno Mazzoni, fostul președinte al românișților italieni. Publicarea cărții a fost susținută și de profesorii Mihai Moraru și Liviu Papadima, prorector al Universității din București. Versiunea italiană, cartea lui Marco Cugno „Mihai Eminescu: nel laboratorio di «Luceafărul»", a apărut în 2006. În „Nota autorului", Marco Cugno precizează scopul didactic care a stat la baza alcătuirii cărții, prin valorificarea unei ediții

BDD-V1848 © 2015 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:01 UTC)

critice recompusă „sinoptic”. Acesteia i s-a adăugat în apendice originalul german al basmului de origine, varianta versificată de Eminescu și textele ce fac parte din „Constelația Luceafărului”. Ediția italiană este dedicată de Cugno studenților săi de Limba și literatura română de la Facultatea de Litere și Filozofie și de la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din Torino. Interesul manifestat de italieni pentru literatura română a început cu secolul al VII-lea, apoi al XVIII-lea, dar mai ales la mijlocul secolului al XIX-lea, când la Torino se înființează catedra de limba română, la care predă profesorul G. Vegezzi-Ruscalla, după cum zice și Mircea Anghelescu în „Cuvânt înainte” la ediţia de faţă. Dintre numele de italieni, membri ai Academiei Române, care au promovat „românistica”, menționăm: Rosa Del Conte, Francisco Orestano, Ramiro Ortiz, E. Pais, Aurelio Roncaglia, Carlo Tagliavini, G. Vegezzi-Ruscalla. Ca semn de prețuire, profesorului Ortiz i s-a dedicat un volum omagial în 1929 la care au contribuit: G. Călinescu, N. Cartojan, N. Iorga, E. Lovinescu, T. Vianu. Începând cu anul 1960, studiile de românistică și cele de italienistică cunosc o nouă perioadă de înflorire. În acest sens o importantă contribuție și-au adus: Marco Cugno, Lorenzo Renzi, Luisa Valmarin, Adriana Senatore, Teresa Ferro, Bruno Mazzoni și Roberto Scagno. Personalitatea lui Marco Cugno este creionată de Roberto Merlo în „Introducere” la carte, din postura unui prieten, căruia profesorul i-a fost aproape ca un tată, fost elev care a preluat catedra după pensionarea acestuia, împletind amintirile cu admirația, refăcând drumul vieții sale de la primii pași spre cultura și civilizația română, până la întoarcerea sa în Italia și mult după aceea. Fără a intra în detalii, vom reține doar câteva aspecte ale activității lui Cugno, prezentate de Merlo: debutul său ca traducător are loc în 1969 cu piesa „Paracliserul” a lui Marin Sorescu; debutul în volum - 1972 cu antologia de poezie arghezian bilingvă „Acordi di parole. Poesie 1927-1967”, iar în traducerea de proză cu: „Ce mult te-am iubit” de Zaharia Stancu; bogata sa activitate de traducere și cercetare, în special avangarda interbelică și generația anilor ’60 (mai ales Nichita Stănescu, Marin Sorescu și mai târziu Ana Blandiana), dar și alte direcții de cercetare care au vizat proza fantastică a lui Mircea Eliade și „Luceafărul” eminescian, căruia îi este dedicat acest volum, ca rod al unei îndelungi activități de studiere și predare. Alte lucrări, care au promovat literatura și implicit cultura română, au fost: la jumătatea anilor 70: „Antologia poetica dell’avanguardia romena”, poezia „noii generații”, prezentată pentru prima dată în Italia la începutul anilor 80: „Antologia dei giovani poeti degli anni Sessanta-Settanta”; în colaborare cu M. Mincu: „Poesia romena d’avanguardia” și „Nuovi poeti romeni” (un volum bilingv). În 1998 va primi Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru volumul: „La poesia romena del Novecento”. La începutul anilor 80 Marco Cugno manifestă un interes deosebit pentru folclorul românesc și publică „Folclore letterario romeno” (1981) – prima antologie științifică de poezie populară românească. De asemenea, din această perioadă datează și interesul său pentru Mircea

BDD-V1848 © 2015 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:01 UTC)

Eliade și Mihai Eminescu. Începând cu anii 90, traduce din nou proză din N. Manea și eseistica lui Lucian Blaga, Constantin Noica și Adrian Marino, iar în ultimii ani traduce romanele lui R. Popescu, P. Goma și povestirile fantastice ale Anei Blandiana. În 2002 primește prestigiosul premiu „Nonino", secțiunea internațională pentru activitatea sa și promovarea operei lui Norman Manea. De asemenea, ediția italiană a „Biografiei ideii de literatură" a lui Adrian Marino s-a dovedit a nu fi o simplă traducere, ci o ediție definitivă a operei, fiind completată de critic cu părțile absente din ediția românească. Pentru promovarea culturii și literaturii române Cugno primește numeroase alte premii și distincții.

2. Marco Cugno: De la pasiune la carte

„În laboratorul Luceafărului" sunt stabilite: „Preliminarii asupra operei poetice a lui Eminescu: de la Poesii (1883) la ediția Perpessicius (1939-1963)"; „preliminarii la Luceafăr; basmul „Das Mädchen îm goldenen Garten" de R. Kunisch". „Versificarea lui Eminescu «avantext» al Luceafărului: «anticipațiile modelatoare»"; „structura și dezvoltarea tematică a Luceafărului de-a lungul manuscriselor: de la a doua fază a avantextului la textul din «Almanah»"; „coordonate lingvistice: între inovație și tradiție. Probleme editoriale: «demoldovenizarea moderată» a lui Perpessicius"; „metrica"; „Luceafărul. Prima secvență (7strofe: v. 1-28)"; „a doua secvență (17 strofe: v. 29-96)", „a treia secvență (19 strofe: v. 97-172)"; „a patra secvență (21 de strofe: v. 173-256)"; „a cincea secvență (21 de strofe: v. 257-340)"; „secvența a șasea (13 strofe: v. 341-392)"; „«Constelația Luceafărului»"; „un Apendice metric (extras din Voica 1997)". Iar după „Bibliografie" urmează capitolul „Texte: Mihai Eminescu, Luceafărul". În avantextul „Luceafărului" sunt identificate trei probleme: statutul folcloric al basmului lui Kunisch, inovațiile aduse de versificația lui Eminescu și anticipațiile poemului prezente în versificație. În ceea ce privește „Luceafărul" problematica dezbătută de critici este: locul poemului în creația eminesciană; definirea naturii compoziției poemului și inovațiile lui Eminescu în versificarea sa; identificarea registrelor lirice prezente în operă; identitatea Luceafărului-Hyperion.

În analiza sa asupra poemului, Marco Cugno identifică câteva probleme:

a. Cine este protagonistul poemului?

Utilizând aparatul critic se acceptă ideea că în „Luceafărul", Demiurgul, Cătălina, Cătălin sunt măști ale geniului eminescian ce însuflețesc „condiția omului", după cum afirmă Manolescu: „aspirație și renunțare, suferința și extazul, încrederea și dezamăgirea, ușurința și pasiunea, resemnarea și sarcasmul" (p.60).

b. Care este identitatea Luceafărului –Hyperion?

Pentru a oferi o explicație, Cugno se distanțează de Călinescu și aderă la ideea de a considera „Luceafărul" un mit «romantic». Reține în acest sens opinia Rosei Del Conte care „înțelege mitul ca un «adevăr transfigurat» cu

BDD-V1848 © 2015 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:01 UTC)

dublă valență de « rezolvare lirică a unei situații metafizice » și de transfigurare a «dramei condiției umane» a poetului" (p. 62). Două mituri sunt identificare și de Zoe Dumitrescu – Bușulenga: Luceafărul, mit popular românesc și Hyperion, mit de origine greacă (pp. 62-63).

c. Ce influență a avut basmul „Das Mädchen im goldenen Garten" de R. Kunisch în versificarea eminesciană?

Eminescu culege folclorul pentru a-l valorifica în „laboratorul său poetic". Basmul „Fata în grădina de aur" este sursa de inspirație a poetului. Cartea ne propune o analiză din perspectiva «avantext»- ului Luceafărului identificând trei probleme: statutul folcloric al basmului lui Kunisch, inovațiile aduse de versificația lui Eminescu și anticipațiile poemului prezente în versificație.

Ambele creații mențin cele două motive: „iubirea nefericită a unei ființe supranaturale pentru o creatură terestră" și „cucerirea unei prințese de către un muritor" (p. 71). Kunisch prelucrează basmul conferindu-i un caracter cult. Eminescu menține din basm:

- la început formula de basm: „A fost odată la început/ A fost ca niciodată";
- atracția domniței spre «nemărginirea vastă » și Luceafăr;
- neschimbată succesiunea metamorfozelor;
- față de textul lui Kunisch, prima abordare a zmeului este diferită;
- natura zmeului «telurică» la Kunisch, tinde să devină « uraniană » la Eminescu (p. 79).
- prima metamorfoză este amplificată în poem. În basm: «tânăr frumos și luminos» devine în poem: «tânăr luminos», «Părea un demon rătăcit din soare» devine « … în vis/ un demon se arată» , ceea ce-i conferă o identitate „de înger căzut în sens romantic" (p. 79).
- de identitatea angelică: «Părea un mort frumos cu ochii vii» fata se sperie în versificatia eminesciană;
- caracteristica de strigoi prezentă în basm este eliminată de poet;
- în refuzul al doilea al fetei, poetul menține rima « port/ mort», unde port din verb va deveni substantiv (p. 81).
- dialogul dintre zmeu și Dumnezeu la Kunisch este foarte concis, iar în poemul eminescian este dezvoltat prin reluarea „temei Kunishiene a mizeriei condiției umane" (p. 82).

Finalul poemului este deschis și diferit la Eminescu: Indiferența astrului «nemuritor și rece» care se salvează renunțând, după cum susține criticul Del Conte, rămânând «în lumea lui», în timp ce la Kunisch „zmeul se răzbună prăbușind o stâncă peste frumoasa și necredincioasa fată" (pp. 83-84).

d. Care este raportul realitate - vis în poem?

După un studiu intens, în opinia lui Cugno cea mai importantă inovație a lui Eminescu în trecerea de la basm la poem este dimensiunea onirică „absentă în basmul de origine cât și în versificația ulterioară" (p. 87). În ceea ce privește

BDD-V1848 © 2015 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:01 UTC)

pendularea personajelor, «voci lirice» ale poetului între realitate şi vis criticul afirmă: „reale sunt Cătălin şi Cătălina. Firește real e şi Luceafărul, dar numai atâta vreme cât e astrul nopții”; în postura unui îndrăgostit şi a lui Hyperion el este "o «proiecție», mai întâi fantastică (în regim diurn de reverie) şi apoi onirică (în regim nocturn, de vis) al fetei. Căci ea este cea care visează, ea e personajul central al poemului” (p. 88). De asemenea, el remarcă o structură armonioasă a *Luceafărului,* pe c are o sintetizează: „REALITATE-REVERIE-VIS-REALITATE-VIS-REVERIE” (p. 90).

e. Ce conferă unicitate limbajului eminescian?

Fiind „creatorul unui alt limbaj poetic” așa cum zice şi Iordan în *Observații cu privire la limba poeziilor lui Eminescu* în 1965, Eminescu valorifică « în formă nouă limba veche şi-nțeleaptă» (Scrisoarea II, v. 8). Ediția Perpessicius promovează o limbă «demoldovenizată moderată», ce ar fi imprimat „o accentuată modernizare a limbii scriitorului” în opinia Florei Șuteu (p. 96). În ceea ce privește textul Luceafărului remarcăm diferențe majore de limbaj între ediția Maiorescu, Almanahul Societății Academice « România Jună » şi ediția Perpessicius.

f. Cum apreciem metrica poemului?

În ceea ce privește „Metrica” criticii nu au o unanimitate de vederi cu privire la chestiunea rimei, ritmului, a prezenței asonanței sau contra – asonanței. Criticul italian Marco Cugno consideră că „pe de o parte sursa rimelor «inexacte» ale lui Eminescu este poezia populară, şi, pe de alta, că el proiectează acest element arhaic în modernitate transformându-l într-un element de inovație” (p.115).

Referitor la cartea de față, Merlo îşi amintește: „Nucleul originar al cărți de față s-a cristalizat pe zeci de foi format A3 pe care, noi studenți fiind, recompuneam împreună cu Marco şi sub îndrumarea sa, diferite secvențe ale poemului eminescian în numeroasele sale variante […] demontând şi reconstruind textul, decupând şi lipind fragmente de fotocopii pe foi suficient de mari încât să poată cuprinde, măcar în parte luxurianta pădure a variantelor eminesciene. […]. Îmi amintesc seriozitatea si acribia cu care Marco discuta cu noi diferite propuneri de interpretare, inclusiv pe ale noastre, învățându-ne să discernem între diferitele stratificări şi ramificații lingvistice, structurale şi conceptuale ale textului” (p. 43).

Față de originalul italian, profesorul Mircea Anghelescu menționează câteva particularități ale ediției românești:

- prezenta ediție nu conține cele patru texte anexe („apendice”): textul basmului „Das Mädchen im goldenen Garten” şi traducerea lui versificată de Eminescu, „Fata-n grădina de aur” (p. 207-249 în ediția italiană), textul versiunii intermediare „Peste codri sta cetatea” (Apendice II, p. 251-252) şi al altor poezii eminesciene care constituie „Constelația Luceafărului” („Dacă iubeşti fără să speri”, Şi oare tot n-ați înțeles cu varianta sa”, „Să fie seara-n asfințit” „Un farmec trist şi ne-nțeles”, care constituie „Apendice III”, p. 253-

BDD-V1848 © 2015 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:01 UTC)

258), respectiv cele din „Apendice IV”: „La steaua” și „Dar neci nu știu macar ce-mi ceri”, de la p. 259-261);

- s-a adaptat sistemul de trimiteri și abrevieri la cel curent în edițiile noastre;

- la „Bibliografie” volumele colective, aflate la începutul listei în ediția italiană, au fost repartizate în ordinea alfabetică a numelui editorului (redactorului responsabil) fiecărui volum;

- s-a renunțat la traducerea italiană a unor texte românești, necesare în ediția italiană;

- s-a respectat opțiunea autorului de a păstra ortografia textelor eminesciene citate, așa cum a fost stabilită în diversele ediții pe care le-a utilizat, dar preluarea a impus și păstrarea câtorva cuvinte din italiană. În încheiere profesorul Anghelescu avizează cititorul în ceea ce privește dificultățile tehnice ale prezentei ediții și mulțumește echipei Editurii și în special doamnei Emeline-Daniela Avram pentru sprijinul acordat.

3. Concluzie

Cartea, în versiunea română, este un omagiu adus colegilor italieni care au dus mai departe studiul limbii și literaturii române la cele mai importante universități din peninsulă, în special lui Marco Cugno, dispărut prea devreme în 2012, care a fost un important promotor al „românisticii” italiene. Ediția de față stabilește ca principiu valid „că relația poetului cu folclorul trebuie considerată «în funcție de laboratorul său poetic»” (p. 186) . În cazul „Luceafărului” poetul scrie un text propriu și nu unul recreând un material folcloric «autentic», având totuși ca sursă o reelaborare a unui text folcloric. Ea se adresează specialiștilor români, istorici literari și tematologi, profesori, doctoranzi, masteranzi și studenți.

Bibliografie

Cugno, M., 2014. *Mihai Eminescu. În laboratorul „Luceafărului”,* București: Editura Universității.

BDD-V1848 © 2015 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:09:01 UTC)